

Доц. Евгени Йочев, д.и.н.

## СТО ГОДИНИ ОТ ОСНОВАВАНЕТО НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ СЪДИИ

Настоящата 2019 г. е юбилейна за правната общност в страната. Навършват се 100 години от създаването на Съюза на българските съдии (СБС). След Дружеството на българските съдии, основано през 1908 г.<sup>1</sup>, това е втората организация на съдиите и прокурорите, която оставя дълбока и трайна следа в правосъдното дело у нас между двете световни войни и завещава на своите следовници богати традиции и опит.

## НЕОБХОДИМОСТ, РОДЕНА ОТ ВРЕМЕТО И СЛЕДВОЕННИТЕ УСЛОВИЯ

Съюзът на българските съдии е учреден на 15 септември (понеделник) 1919 година. На този ден на събрание с участието на 30 съдии, открито и ръководено от Никола Чехларов (подпредседател на Софийския апелативен съд), е приет уставът на организацията. Четири дни по-късно е избран и първият управителен съвет (УС): председател – Филип Попов (председател на отделение във ВКС), секретар – Никола Чехларов (подпредседател на Софийския АС), касиер – Димитър Георгов (III софийски мирови съдия), редактори: Христо Т. Пиперков (член на Софийския АС) и Никола Балабанов (член на Софийския ОС), съветници: Светослав Велчев (прокурор на отделение при ВКС) и Константин Белчев (член на Софийския ОС).<sup>2</sup>

Редица фактори и условия с трайно и многостранно действие налагат създаването на съюза и оказват пряко и непосредствено влияние върху дейността му. Такива са: състоянието на правораздаването и нуждата от спешни реформи в областта на съдоустройството, тежкото материално положение на съдиите и лошите условия в съдилищата, бездействието и неефективната политика на управляващите. Правната общност е единодушна в оценката си, че правосъдното дело се намира в “застой” и се нуждае от “реформиране и усъвършенствуване”, от повдигане на равнището и качеството му. Тя я заявява открито, със загриженост и готовност да работи отговорно и последователно в тази посока.<sup>3</sup>

В резултат на продължителните и изтощителни войни правораздаването се лишава от близо 1/3 от магистратите, по-голямата част от които са принудени да го напуснат поради мизерните заплати. Броят на делата във всички инстанции нараства главоломно. През първата половина на 1919 г. те са близо 605 000, като повече от 2/3 от тях са останали от предходните години.<sup>4</sup>

Съдебната система действително се оказва заплашена от “страшната перспектива на една бързо настъпваща дезорганизация”<sup>5</sup>. Дейността ѝ е разстроена и парализирана, а кадровото и финансовото ѝ обезпечение нарушено и ограничено до минимум.

Не подлежи на съмнение изводът, че възникването на съюза е предизвикано от неблагоприятните политически и икономически условия “за нормалното развитие на

<sup>1</sup> Вж. **Йочев, Е.** Сто и десет години от създаването на първата професионална организация на магистратите в България. – Юридически свят, 2018, № 1, 63–68.

<sup>2</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 62, л. 309; а. е. 98, л. 78; а. е. 100, л. 2; Вж. Основаването на съюза. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 1 от 5 ноември 1919, с. 5.

<sup>3</sup> **Пиперков, Хр.** Нашите задачи. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 1 от 5 ноември 1919 г., с. 1.

<sup>4</sup> **Тимошенко, Хр.** Дейността на съдилищата в цифри. – Юридическа мисъл, 1919, № 1, 48–50; **Янулов, Ил.** Дейността на българските съдилища в цифри. – Адвокатски преглед, № 1 от 25 септември 1925 г., 2–4.

<sup>5</sup> **Хитов, А.** Нещо по дейността на Софийския окръжен съд. – Юридическа мисъл, 1919, № 3, с. 23.

правосъдното дело”<sup>6</sup>. В този смисъл Георги Близнаков (прокурор при Пловдивския окръжен съд) отбелязва, че “българските магистрати се видяха принудени, заставени от повелята на живота, да се организират в своя чисто професионална организация”<sup>7</sup>.

Другата основна причина за създаването на съюза е крайно тежкото материално положение на съдиите, лошите условия на труд, липсата на адекватна държавна политика и на позитивно отношение на обществото. Ето защо магистратите разглеждат и издигат защитата на материалните и професионалните си интереси като предпоставка и гаранция за отстояването и съхраняването на техните морални ценности, авторитет и достойнство.<sup>8</sup> Юридическата комисия, назначена на 13 септември 1918 г. със задача да подготви необходимите изменения в ЗУС, е принудена да се занимае първо с въпроса за законодателното уреждане на заплатите на съдиите. Тя стига до извода, че държавническият подход изисква щатът и заплатите на съдебния състав да бъдат неразделна част от ЗУС, за да не се “засегне юридическата мисъл”<sup>9</sup>.

Съдебната власт е “унизена, и по силата на обстоятелствата, е тласната в пътя на падението”, но моралният дълг и високите добродетели на съдиите не позволяват да се стигне до това положение.<sup>10</sup> Освен че получават мизерни заплати, съдиите работят при извънредно трудни условия, “може би единствени” и такива, при които “никой чужд съдия не би могъл и не би се съгласил да работи”<sup>11</sup>. Известният български адвокат Недко Каблешков обобщава: “Мизерно възнаграден, изложен на съблазни и всевъзможни угнетения, несигурен на поста си, той (*българският съдия – б. а.*) не се е поддал – запазил е своята независимост”<sup>12</sup>.

Средата, в която е поставено правораздаването, тежкото материално положение на магистратите извикват по думите на С. С. Бобчев едно “твърде основателно, силно и доблестно реагиране” от тяхна страна.<sup>13</sup> Въпреки самопризнанието, че “няма по-инертна и неспособна към организиран живот професия” от съдийската, магистратите проявяват разум и практически усет, преодоляват апатията и съмненията, водени от разбирането, че “силата на дадена професия (...) не е само в качеството и достойнството на нейните носители, но и в тяхното съзнание, организираност, сплотеност и дисциплинираност”<sup>14</sup>.

Основаването на съюза става възможно благодарение на вътрешната нагласа, готовност и решимост на съдиите и прокурорите с общи усилия да защитят своите интереси и да се противопоставят на разрушителната държавна политика в областта на правосъдието. Решаваща роля в този процес изиграва онова ядро от ентузиастични сред софийските магистрати, което се нагърбва с организацията и провеждането на учредителното събрание и изпълнението на неговите решения.

<sup>6</sup> Вж. в. “Съдийски вестник”, № 17–18 от 20 май 1929 г., с. 4; ЦДА, ф. 833 К, оп. 2, а. е. 9, л. 7; **Партов, К.** Двадесет години от основаването на нашия съюз. – В. “Съдийски вестник”, № 1, септември, 1939 г., с. 3.

<sup>7</sup> **Близнаков, Г.** Всички в съюза. – В. “Съдийски вестник”, № 6 от 20 ноември 1924 г., с. 2.

<sup>8</sup> **Пиперков, Хр.** Нашите задачи. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 1 от 5 ноември 1919 г., 1–2; **Димитров, В.** Поява и цели на съюза. – В. “Съдийски вестник”, № 15 от 5 април 1923 г., с. 3.

<sup>9</sup> ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 696, л. 2, 3; Доклад до министъра на правосъдието и предварителен проект за изменение и допълнение на закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство. – Юридическа мисъл, 1919, № 3, 54–57.

<sup>10</sup> До г-на министъра на правосъдието. – В. “Известия на съюза на българските съдии”, № 1 от 5 ноември 1919 г., с. 3; **Кючуков, В.** Магистратурата и предварителен проект за реформи. – Юридическа мисъл, 1919, № 2, с. 24; **Бобчевски, П.** Българското парламентарно управление. Критичен преглед. С.: С. М. Стайков, 1923, с. 53.

<sup>11</sup> **Тимошенко, Хр.** Дейността на съдилищата в цифри. – Юридическа мисъл, 1919, № 1, 48–50; **Хитов, А.** Нещо по дейността на Софийския окръжен съд. – Юридическа мисъл, 1919, № 3, с. 23.

<sup>12</sup> **Каблешков, Н.** Адвокатът, адвокатът-общественик и адвокатският морал. Беседа, държана в Салона на изкуствата и печата в Пловдив. Пловдив: Хр. Г. Данов, 1928, с. 23.

<sup>13</sup> **Бобчев, С. С.** Нашето предстоящо правосъдно законодателство. – Юридически преглед, 1923, № 9–10, с. 369.

<sup>14</sup> **Близнаков, Г.** Всички в съюза. – В. “Съдийски вестник”, № 6 от 20 ноември 1924 г., с. 2.

Създаването на СБС действително е “смела и решителна крачка”, наложена от “новото време”, “продукт на новите условия за живот”, възникнали след Първата световна война.<sup>15</sup>

## ОСНОВНИ ЦЕЛИ И СЪСТАВ НА СЪЮЗА

Целите на организацията са ясно и конкретно формулирани в устава: “чл. 2. а) да сплоти българските съдии за задружна работа и съдействие за повдигане и усъвършенстване на правосъдното дело; б) да развива колегиалните отношения между съдиите”<sup>16</sup>. Сред тях не фигурира подобряването на материалното положение на магистратите. Причината е много съществена и при това твърде спорна. Министърът на правосъдието Александър Радолов отказва да утвърди приетия от учредителното събрание устав с мотива, че той противоречи на закона за сдружаванията на чиновниците и служащите.<sup>17</sup> Министърът поставя две условия за официалното му признаване: 1) от чл. 2 да отпадне целта съюзът “да защитава моралните и материалните интереси на съдиите” поради противоречието ѝ с изискванията на чл. 2 и чл. 6 от Закона за сдружаванията на чиновниците и служащите и 2) адвокатите да бъдат признати за извънредни, а не за редовни членове на организацията, както предвижда чл. 6 на устава.<sup>18</sup>

В тази ситуация УС взема единственото правилно решение, което отговаря както на интересите на съюза, така и на правосъдието, а именно – исканите от министъра промени да се внесат в устава. Специална тричленна комисия в състав: Св. Велчев, Хр. Пиперков и Д. Бочаров, изработва проект, който е приет от свиканото за целта събрание на софийските съдии.<sup>19</sup> Новият устав е утвърден на 29 април 1921 г. от министър Радолов. С легализирането на съюза се гарантира неговото съществуване и се открива пътят за ползотворната му дейност за утвърждаване на независимостта и стабилността на правосъдното дело в страната.

На 7 май промените в устава са одобрени от Второто общо годишно събрание на организацията. Премахването на текста съюзът “да защитава моралните и материалните интереси на съдиите” се обосновава с фактическото му съвпадение и включване по същество в основната цел: “повдигане и усъвършенстване на правосъдното дело” в страната.<sup>20</sup> Като подчертава, че този въпрос е “неразривно свързан с съдийската самостоятелност, с висшите интереси на правосъдието”, които “обгръщат всичко останало”, П. Стефанов образно, но точно обобщава: “Формата се пожертвува, но съдържанието остана”<sup>21</sup>. В този смисъл е и признанието на Н. П. Георгиев: “Но за никого не бе тайна, че, въпреки нефигурирането ѝ в наредбите на устава, Съюзът ще полага грижи за моралното издигане и материалното обезпечение на членовете си, защото това се налагаше от условията на живота”<sup>22</sup>. Правилността на взетото решение се потвърждава напълно от бъдещата дейност на организацията.

Месец след основаването на съюза (15 октомври 1919 г.) УС взема решение за издаване на печатен орган – “Известия на Съюза на българските съдии”, чийто първи брой излиза на 5 ноември 1919 г. От 15 декември 1921 г. той е преименуван на “Съдийски вестник”, с подзаглавие “Орган на Съюза на българските съдии”. Съдържанието и характерът на вестника се определят от задачите му, а именно: “...да служи повечето на организационните цели на съюза”, да прави обществено достойние “положението, в което се намира както

<sup>15</sup> В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 1 от 5 ноември 1919 г., с. 1; № 5 от 5 януари 1920, с. 5; в. “Съдийски вестник”, № 15 от 5 април 1923 г., с. 3.

<sup>16</sup> Устав на Съюза на българските съдии. С.: Печ. “Гладстон”, 1921, с. 3.

<sup>17</sup> Обн., ДВ, бр. 45 от 28 февруари 1907 г.

<sup>18</sup> В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 18–19 от 20 май 1921 г., с. 4, 7.

<sup>19</sup> Пак там, с. 4.

<sup>20</sup> Пак там, с. 7.

<sup>21</sup> Стефанов, П. Независимост и несменяемост. – В. “Съдийски вестник”, № 12 от 20 февруари 1922 г., с. 3.

<sup>22</sup> Георгиев, Н. П. Съюз на българските съдии. – В: Полувековна България 1878–1928. Илюстриран юбилеен албум. Ред. Евгения Марс. С.: Изд. ред., Арм. военноизд. фонд, 1929, с. 265.

самото съдийство, така и правосъдното дело изобщо, като посочва на всички ония мероприятия и реформи, които трябва да се извършат за усъвършенстването му”, да представя позициите на съюза, да защитава интересите на съдиите и независимостта на съдебната власт, да бъде трибуна на всички съдии по въпроси от научноправен характер и по всички въпроси, които “интересуват съдийството и правосъдното дело”, както и място за дискусии и обсъждане на законопроекти и действащи закони.

Още от самото начало редакторите не крият своите намерения съюзният орган “да дава отзив на всяка проява в областта на съдебния живот”, да бъде критичен към всички недъзи в съдилищата, “независимо от това дали те се дължат на Министерството на правосъдието или на съдиите”<sup>23</sup>. С течение на времето вестникът става истински изразител и защитник на позициите на съюза, на страниците на който намират място въпроси от научноправен характер и от съдебната практика.

Съюзът на българските съдии е естествен приемник и продължител на делото на Дружеството на българските съдии. Един от учредителите му – К. Белчев, е прав, като отбелязва, че той “по цели не се различава от стария”<sup>24</sup>. А целите на дружеството са: да работи за реформиране на съдебното дело в сътрудничество с изпълнителната и законодателната власт, да се грижи “за повдигане и пазене престижа и доверието в съдиите, както и за материалното им обезпечение”<sup>25</sup>.

От гледна точка на неговия състав СБС възниква като организация, в която членуват съдии, прокурори и адвокати (бивши съдии). След влизането в сила на ЗУС (2 януари 1926 г.)<sup>26</sup> право да бъдат редовни членове на съюза получават нотариусите и съдия-изпълнителите. Това води не само до численото му нарастване, но и до обогатяване на неговия професионален състав.

На 28 октомври 1934 г. в съответствие с изискванията на Наредбата-закон за професионалните сдружения на държавните служители<sup>27</sup> Второто извънредно общо събрание преименува организацията от съюз на Сдружение на българските съдии (СБС), а редовните общи събрания започват да се провеждат през две години.

Независимо от организационните и финансовите трудности, които изпитва през годините, СБС се утвърждава като масова и единствена организация на съдиите и прокурорите у нас. Те са неговата истинска морална и градивна сила. Единици са магистратите, които остават извън него или го напускат по едни или други причини.

До началото на 40-те години СБС запазва чисто професионалния си характер. След присъединяването на България към хитлеристкия пакт сдружението взема ясна и твърда позиция в подкрепа на правителството и политиката на държавата. Вестник “Съдийски вестник” в редакционна статия, озаглавена “Към по-светли бъднини”, приветства подписването на договора и отхвърля аргументите и доводите на противниците му у нас и в чужбина. Нарича немската армия “братска”, която народът посреща “неописуемо топло”, с радостни чувства “към синовете на един велик народ”.<sup>28</sup> В друга статия (“Съдебна мобилизация”) се отправя апел към съдийството да даде на държавата всичко, което се иска от него, като проява на доброволна гражданска мобилизация. Позицията на УС е ясна и категорична: “Преживяваме исторически времена. Участници сме в една велика борба за нов ред в Европа. (...) Ако тая световна война не бъде спечелена, ние ще загинем като държава”<sup>29</sup>. Ръководството на сдружението се обявява за бързо и строго прилагане на законите против всички “противоправни сили”, които разхлабват държавата и “принизяват националния дух”. Препоръчва временните и непълни закони да се тълкуват съгласно “духа, нуждите и целите

<sup>23</sup> За съюзния орган. – В. “Известия на Съюза на Българските съдии”, № 1 от 5 ноември 1919 г., с. 6.

<sup>24</sup> Белчев, К. Нашият съюз и неговите цели. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 2 от 20 ноември 1919 г., с. 6.

<sup>25</sup> Сдружаване на българските съдии. – Списание на юридическото дружество в София, 1908, № 10, 376–378.

<sup>26</sup> Обн., ДВ, бр. 226 от 2 януари 1926 г.

<sup>27</sup> Обн., ДВ, бр. 96 от 30 юли 1934 г.

<sup>28</sup> В. “Съдийски вестник”, № 7, март 1941 г., 157–158; № 8, април 1941 г., с. 181.

<sup>29</sup> В. “Съдийски вестник”, № 8, април 1941 г., 170–171.

на новото време”<sup>30</sup>. Тази позиция на УС не е потвърдена от общо събрание на сдружението, понеже такова не се провежда до 1945 г. С отказа от принципа на политически неутралитет УС поставя сдружението в служба на провъзгласените общонационални цели. Така се поставя началото на политизацията на организацията.

СБС съществува като самостоятелна организация 26 години. През това време са проведени две извънредни събрания и 18 редовни общи събрания. На 15 септември 1945 г. сдружението на съдиите и Съюзът на съдебните служители в България се обединяват в Съюз на работниците по правосъдието (СРП) с официален орган в. “Правосъдие”.<sup>31</sup> Три години по-късно, на 18 юли 1948 г., СРП става част от Профсъюза на административните служители в България, в който влизат още Профсъюзът на служителите при общините и министерствата на вътрешните и външните работи, Профсъюзът на служителите на Министерството на труда и социалните грижи и Профсъюзът на финансовите работници. Печатен орган на новия съюз е в. “Единство”.<sup>32</sup> С това завършва процесът на присъединяване на организацията на съдиите и прокурорите към системата на социалистическите профсъюзи.

## **БОРБА ЗА НЕЗАВИСИМОСТ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ, ЗА НЕСМЕНЯЕМОСТ НА СЪДИИТЕ И ПРОКУРОРИТЕ**

От създаването му до началото на 40-те години СБС води упорита и последователна борба в защита на независимостта и автономността на правораздавателните органи, за утвърждаване на принципа на несменяемост на съдиите и прокурорите, за зачитане на техния авторитет и достойнство като носители на съдебната власт.

В това отношение той се сблъсква с твърдата позиция на всички управляващи партии и правителства и с нежеланието им да скъсат с политиката на натиск и контрол над съдебната власт. Тази политика намира най-ярък израз в честата смяна на условията за несменяемост, в съкращенията и преместванията на несменяеми съдии и прокурори и в отказа за конституционното закрепване на този основополагащ съдоустройствен принцип.

Вместо да търси бързото и трайно решаване на проблемите на правораздаването, коалиционното, а по-късно и самостоятелното правителство на БЗНС предприемат стъпки, които са в разрез с разделението на властите и засягат независимостта и самостоятелността на съдебната система. Военноследствените органи и съдиите от особената следствена комисия са обвинени в “неприкрит саботаж”, в освобождаване “по липса на улики” на обвинените по Закона за съдене на министрите.<sup>33</sup> На 17 ноември 1919 г. са арестувани без съдебно постановление бивши следователи и прокурори, които през време на войната са водили следствие против видни членове на Земеделския съюз. Уволнени са дългогодишни съдии и прокурори при Софийския, Русенския и Пловдивския окръжен съд без констатирани нарушения в тяхната дейност, без извършена ревизия от органите на съдебния инспекторат, без да са поискани лични обяснения, както императивно изисква чл. 192 ЗУС.<sup>34</sup>

Министър-председателят Ал. Стамболийски и други членове на кабинета (д-р Райко Даскалов, Марко Турлаков, Александър Димитров) обвиняват съдийството в партизанство, непочтеност и корупция, в “систематично спъване на правителството (...) ползувайки се от закона за несменяемостта”, както и в “големи произволи спрямо органите на администрацията”.<sup>35</sup>

<sup>30</sup> Пак там, № 9, май 1941, 205–206.

<sup>31</sup> ЦДА, ф. 2109 К, оп. 1, а. е. 1, л. 41, 107; в. “Правосъдие”, № 1 от 15 октомври 1945 г., 1, 4–8; в. “Ден”, № 30 от 15 септември 1945 г.

<sup>32</sup> ЦДА, ф. 34, оп. 1, а. е. 107, л., 18, 21, 22; в. “Единство”, № 1 от 4 август 1948 г., с. 2.

<sup>33</sup> Стенографски дневници на XVIII ОНС, I ИС, кн. 1, 33–38; обн., ДВ, бр. 202 от 8 декември 1919 г.; вж. **Петрова, Д.** Самостоятелното управление на БЗНС 1920–1923. С.: Наука и изкуство, 1988, с. 47.

<sup>34</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 56, л. 264–265; Изложение на УС на СБС. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 2 от 20 ноември 1919 г., 1, 12; № 3 от 5 декември 1919 г., 6–7; № 4 от 20 декември 1919 г., с. 8.

<sup>35</sup> В. “Утро”, № 3316 от 1920 г.

Реакцията на УС на СБС срещу тази политика е остра и навременна. В специално изложение той защитава свободата на съдийското убеждение като “гаранция и за свободата на всички граждани”. Характеризира несъобразеното със ЗУС уволнение на прокурорите като действие, унижаващо “достойнството на прокурорската служба”, и настоява да се назначи анкетна комисия, която да се произнесе по въпроса.<sup>36</sup>

Масово и силно е недоволството на магистратите срещу министър-председателя Ал. Стамболийски и министъра на земеделието д-р Райко Даскалов, обвинили публично съдийството в корупция. В реч, произнесена на 10 ноември 1919 г. пред XVIII ОНС, Стамболийски заявява: “Когато се повръщам върху делата на нашите коронни съдии, аз стигам до едно разочарование. През тази война те бяха впрегнати в реакционен режим, бяха корумпирани, бяха изнасилени, бяха изтъркани. Много от съдиите, в своите юридически предразсъдъци и схващания, са неспособни да се справят с новите нужди на новото време”<sup>37</sup>.

Управителният съвет определя думите на министър-председателя като “тежки обвинения и обиди на цялото съдийство”, с които се уронва престижът на съдебната власт както “вътре в страната, така и пред външния свят” и се убива “вярата на обществото в съдебната власт”. Ръководството на съюза настоява правителството да назове виновните лица с техните имена и да ги освободи от длъжност по надлежния законов ред. Този призив също остава нечул от правосъдното министерство.<sup>38</sup>

Оценките на Ал. Стамболийски са твърде преувеличени и неподкрепени от конкретни факти. Те противоречат на изразената от него позиция виновните лица, извършили престъпления по време на войната, да бъдат съдени от български съдилища, а издадените от тях присъди да са общовалидни. Управителният съвет споделя това гледище и уверява управляващите, че те ще получат безрезервната подкрепа не само на съдиите, но и на цялото общество.<sup>39</sup>

Подобно съдържание и характер има и словото на д-р Р. Даскалов, произнесено на 28 февруари 1920 г. в Сливен. Той заявява, че в страната “няма съдебна власт”, че българското съдийство “не е оправдало назначението си” и с действията си представлява “опозиция на добрите начинания на правителството – да издири и накаже причинителите на националната катастрофа”.<sup>40</sup> В декларация (от 3 март) сливенските магистрати отхвърлят обвиненията и обидите “в пристрастно правораздаване”, както и внушението, че преследването “на виновниците за погрома на България (...) трябва да става и без да се спазват напълно постановленията на съществуващите закони”. Особено важен момент е заявлението, че съдиите не биха си помислили да правят опозиция не само на днешното правителство, но и на всяко друго, “което ще иска да постави авторитета на закона над волята и желанието, на който и да било”<sup>41</sup>.

Първото редовно общо годишно събрание на СБС (7 и 8 април 1920 г.) констатира, че “давленията провокациите и спънките”, идващи от органите на изпълнителната власт, “вземат застрашителни размери”, целят “да обезличат значението и силата на съдебната власт (...) и подкопават нейния престиж пред обществото”. То приема резолюция, в която ясно и категорично се заявява, че съдебната власт не може да изпълни “ефикасно и с достойнство високото си назначение”, ако не е независима в своята дейност и бъде “угнетявана и спъвана от изпълнителната власт”. Съюзът настоява за “увеличение по законодателен ред на гаранциите за съдийската самостоятелност” и конкретно “несменяемостта на съдиите да се разшири и за лицата от прокурорския надзор”.

<sup>36</sup> В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 2 от 20 ноември 1919 г., с. 1.

<sup>37</sup> В. “Земледелско знаме”, № 41 от 13 ноември 1919 г., с. 1; Стенографски дневници на XVIII ОНС, I РС. С.: ДП, 1919, 33–38; **Стамболийски, Ал.** Избрани произведения. С.: БЗНС, 1980, 354–355.

<sup>38</sup> В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 2 от 20 ноември 1919 г., с. 1.

<sup>39</sup> **Соколов, Г.** Списъците. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 3 от 5 октомври 1920 г., 2–3; Протест. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 4 от 20 октомври 1920 г., с. 1.

<sup>40</sup> В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 9 от 5 март 1920 г., 7–8.

<sup>41</sup> Пак там, с. 8.

Централно място в приетата платформа и директива за дейността на Съюза заема искането за “пълна независимост и автономност на съдебната власт до степен да се самоконтролира и самоопределя”<sup>42</sup>.

Резолюцията, платформата и директивата за дейността на СБС са изпратени на секретаря на Министерския съвет, но не срещат разбиране и подкрепа от управляващите.

След идването му на власт БЗНС отстъпва от нееднократно декларираната преди това безусловна и пълна подкрепа на несменяемостта на съдиите.<sup>43</sup> В нея той вече вижда основната причина за бавността на правораздаването. Определя я като форма за закрепостяване на съдиите и причина за тяхното бюрократизиране, по-ниска ефективност и превръщането им в “чиновническа олигархия”<sup>44</sup>.

Въпреки обещанията на министър Петър Янев (9 ноември 1921 – 14 март 1923 г.) правителството пренебрегва исканията на съюза, а парламентарното мнозинство на БЗНС одобрява закона за държавните служители.<sup>45</sup> Член 14 с. з. допуска преместване на съдии и прокурори “в интерес на службата”. Отказът на магистратите да заемат новата длъжност най-често завършва с уволнение или подаване на оставка. По този начин се посяга пряко върху съдийската несменяемост.

Стъпка в тази посока е и приетият на 27 юни 1922 г. Закон за изменение някои членове от ЗУС.<sup>46</sup> Той предвижда мировите съдии, членовете, подпредседателите и прокурорите на окръжните съдилища, както и съдебните следователи да се назначават със заповед от министъра на правосъдието, а правителството да определя с постановление броя на съдиите във всички съдилища.<sup>47</sup> Напълно основателно УС заявява, че с двата закона се слага “кръст на съдийската несменяемост”<sup>48</sup>. Това е основната причина за провеждането на първото извънредно общо събрание на съюза (5–6 август 1922 г.). Делегатите призовават правителството “да се вслуша в гласа на съдийството” и го предупреждават, че то “няма да се спре пред изключителни – достойни за неговото положение средства да брани съдийската независимост, а заедно с това и истинското правосъдие”. Форумът взема решение да се извести гражданството за опасностите, които го грозят от ударите върху независимостта на съдебната власт, като му напомня, че “и то трябва да я брани”<sup>49</sup>.

Нежеланието на правителството да се съобрази с предложенията на съюза и продължаващите съкращения и премествания на несменяеми съдии показват, че то няма да отстъпи от своята политика на ограничаване на независимостта на съдебната власт, несменяемостта на съдиите и автономията на съдилищата. В тази ситуация четвъртото общо годишно събрание (13 и 14 април 1923 г.) издига лозунга за възстановяване на несменяемостта на съдиите, за постигането на пълна несменяемост на съдиите и прокурорите “като необходима и належаща за правилното развитие и напредък на правосъдното дело в България”.<sup>50</sup>

<sup>42</sup> Пак там, № 12 от 20 април 1920 г., 4–5.

<sup>43</sup> При обсъждането на проектозакона за изменение и допълнение на някои членове от Закона за устройството на съдилищата на Демократическата партия (1909 г.) Ал. Стамболийски заявява следното: “Назначите ли човека, нека си остане несменяем; а онези, които досега са били съдии, нека си бъдат несменяеми, били те с юридическо образование или без такова” (Стенографски дневници на XIV ОНС, II РС, с. 3295). През 1917 г. Ал. Радолов, критикувайки законопроекта за изменение и допълнение на ЗУС, внесен от либералното правителство, се обявява за несменяемост “не само за съдиите, но и за прокурорите” (Стенографски дневници на XVII ОНС, III РС, с. 981, 989–990, 992).

<sup>44</sup> Турлаков, М. Належащи реформи в правосъдното дело. С.: БЗНС, 1919, 20–24, 29–35, 37–38, 44, 77; в. “Утро”, бр. 3316 от 1920 г.

<sup>45</sup> Обн., ДВ, бр. 243 от 28 януари 1922 г.; № 252 от 9 февруари 1922 г.

<sup>46</sup> Обн., ДВ, бр. 94 от 29 юли 1922 г.

<sup>47</sup> Вж. Йочев, Е. Съдоустройството в България. История, принципи, институти. 2. доп. и прераб. изд. С.: “Сноумод” ДФ, 2015, 246–265.

<sup>48</sup> Измененията в ЗУС, станали на II и III четене в НС. – В. “Съдийски вестник”, № 21 (извънреден) от 10 юли 1922, 2–3.

<sup>49</sup> В. “Съдийски вестник”, № 1 от 10 септември 1922 г., 4–5.

<sup>50</sup> В. “Съдийски вестник”, № 1 от 10 септември 1922 г., с. 7.

По време на управлението на Народния/Демократическия сговор това е най-важната задача на СБС. Новите управляващи са принудени да се съобразяват с неговото присъствие, сила и борбеност. Те отчитат реално мястото и отговорността на съдийството за реализирането на “първата грижа” на правителството “да обезпечи мира и спокойствието на гражданството (...) като издигне престижа на държавната власт”<sup>51</sup>.

На среща с УС на съюза (14 юни) министърът на правосъдието Боян Смилов декларира готовността си да работи за възстановяване на независимостта на съдебната власт, за да се “почувства положението и моралното значение на съдията в обществото”<sup>52</sup>. Съюзът приветства изявленията на новия министър и се обявява за “възстановяване на съдийската несменяемост и разширяването ѝ и върху прокурорите, в най-близко време”, следвайки принципите на закона от 1910/1911 г.<sup>53</sup> Съюзът мълчаливо се отказва от искането несменяемостта да започва от деня на назначаването на магистратите на длъжност, или по-точно, съобразявайки се с условията, поставя тази задача на втори план от чисто тактически съображения.

Два месеца по-късно (22 август 1923 г.) министър Смилов назначава работна комисия със задача да прегледа, измени и допълни ЗУС. Министерството на правосъдието издава специална директива, в която са посочени рамката и основните принципи на новия закон. Сред тях на първо място е записано: “несменяемост на съдиите и прокурорите”<sup>54</sup>. Една значителна част от промените, които се предвиждат, съвпадат с исканията на съюза. Последвалите бурни политически събития и смяната на министрите на правосъдието затрудняват и забавят подготовката и приемането на закона.

Второто правителство на проф. Ал. Цанков (22 септември 1923 – 4 януари 1926 г.) използва сложната политическа обстановка, за да отстъпи първоначално мълчаливо, а след това и открито от обещанието си да въведе несменяемост и на прокурорите.

На 8 февруари министър Рашко Маджаров (29 януари 1924 – 3 ноември 1924 г.) декларира пред УС подкрепата си за несменяемостта на прокурорите, но заявява, че има “спънки от известни меродавни кръгове”, поради което не може да се застъпи активно за нея.<sup>55</sup> До края на управлението на Демократическия сговор всички министри на правосъдието ще използват тази формулировка, за да оправдаят своето бездействие и безсилие. По повод бавната работа по законопроекта и поведението на правителството Петото общо годишно събрание на съюза (4 и 5 май 1924 г.) приема специална резолюция, в която се настоява до края на сесията на Народното събрание “несменяемостта на съдиите да се възстанови, затвърди и разпростре и над прокурорите”<sup>56</sup>.

В сложната политическа ситуация учредителният конгрес на Демократическия сговор (28 октомври 1924 г.) се обявява за “независимост на съдебната власт”. В програмата на партията е записано: “Бидейки носители на висока и независима правосъдна функция, съдиите и прокурорите трябва да имат изключително положение в държавната организация”<sup>57</sup>.

След конгреса са извършени промени в състава на правителството. Начело на правосъдното ведомство застава Цвятко Бобошевски (3 ноември 1924 – 4 януари 1926 г.). Под негово ръководство започва разработването на изцяло нов ЗУС. При обсъждането на

<sup>51</sup> Обн., ДВ, бр. 55 от 11 юни 1923 г.; в. “Пряпорец”, № 128 от 11 юни 1923 г., с. 1; вж. **Стоянов. В., В. Тепавичаров.** Политическата алтернатива 9 юни 1923 г. – 4 януари 1926 г. С.: УИ “Св. Климент Охридски”, 1992, 330–443; ЦДА, ф. 1546 К, оп. 1, а. е. 1030, л. 6.

<sup>52</sup> В. “Съдийски вестник”, № 20 от 20 юни 1923 г., с. 7.

<sup>53</sup> Пак там, № 1 от 5 септември 1923 г., с. 1.

<sup>54</sup> ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 985, л. 1; оп. 4, а. е. 57, л. 9; Юридически преглед, 1923, № 8, с. 367.

<sup>55</sup> В. “Съдийски вестник”, № 14 от 20 март 1924 г., с. 1.

<sup>56</sup> Пак там, № 17 и 18 от 20 май 1924 г., с. 10.

<sup>57</sup> ЦДА, ф. 252 К., оп. 1, а. е. 936, л. 1–8; а. е. 938, л. 1–2; Програма на партията Демократически сговор, приета от учредителния конгрес на партията на 28 октомври 1924 г. В: Програма на Демократическия сговор. Състав на управителните тела на партията, избрани на учредителния конгрес на 28 октомври 1924 г. С.: Стоп. развитие, 1924, с. 9.



законопроекта СБС отново настоява за несменяемост на съдиите и прокурорите от деня на назначаването им. Министър Бобошевски защитава отказа на правителството да въведе несменяемост на прокурорите с липсата на подобна практика в Европа и със задачите и отговорността на прокурорите в тежката политическа обстановка. Първата теза не е нова. Тя е развита и обоснована от министър д-р Тодор Кръстев и е основният аргумент, с който Демократическата партия отхвърля несменяемостта на прокурорите при обсъждането през 1910 г. на Закона за изменение и допълнение на някои членове от ЗУС от 12 януари 1899 г.<sup>58</sup> Безусловното приемане на думите на министър Кръстев: “Тук има и политика”, са доказателство, че правителството на Демократическия съговор се ръководи от своите политически интереси.

Законът за устройството на съдилищата от 2 януари 1926 г. се връща към принципите и целите на съдоустройственото законодателство от 1910 г. и премахва промените, направени през годините на войните и земеделското управление, които нарушават неговия дух и цялост. Член 138 предвижда всички съдии освен допълнителните, нотариусите и съдиите-изпълнители да “...стават несменяеми след като са прослужили най-малко три години като титулярни съдии или заместници прокурори. Те стават сменяеми след навършване на 60-годишна възраст”<sup>59</sup>.

Разпоредбите, нормиращи несменяемостта на съдиите, не удовлетворяват правната общност. На 19 март 1926 г., на среща с новия министър на правосъдието проф. д-р Тодор Кулев (4 януари 1926 – 15 май 1930 г.) ръководството на СБС отново настоява за въвеждане на несменяемост на прокурорите. Отговорът на министъра показва, че правителството няма да отстъпи от позицията си. Въпреки личната му подкрепа той обвързва решаването на проблема с “политическия момент и положението на държавата”. Ясно и категорично определя въпроса като политически, доколкото държавата “продължава да бъде в открита борба с елементите на размирие и разрушение, нуждите на която налагат, поради голямата власт на прокурора, последният да не бъде несменяем”<sup>60</sup>.

СБС оценява думите и поведението на министър Кулев като ясен сигнал, че през управлението на Демократическия съговор несменяемостта на прокурорите няма да бъде узаконена. Въпреки това, ръководено от разбирането, че прокурорската несменяемост “не е едно временно искане”, VIII общо годишно събрание (29 април 1927 г.) демонстрира твърдата решимост на съюза борбата да продължи докрай. В приетата резолюция ясно и категорично се казва, че несменяемостта на съдиите “трябва колкото се може по скоро да бъде разширена по законодателен ред и по отношение на прокурорите, като необходима предпоставка за стабилността и независимостта на съдебната власт в страната”<sup>61</sup>. Последователната и настойчива защита на несменяемостта на прокурорите е безспорна морална победа на съюза над управляващите.

С цел да засили натиска върху правителството СБС търси подкрепата на правната общност. Третият събор на правниците (6–7 май 1926 г.) взема конкретни решения относно несменяемостта на съдиите и прокурорите, а именно: “1) Да се създадат допълнителни законодателни норми за установяване пълна несменяемост на съдиите; 2) Началото на съдийска несменяемост да се разшири и разпростре и върху прокуратурата”<sup>62</sup>. Съвместното общо събрание на СБС и СБА (30 април 1927 г.) също настоява: “Да се гарантира пълна несменяемост на съдиите, като същата се разпростре и върху прокурорите”<sup>63</sup>.

В отговор на твърдата позиция на правниците министър Кулев отново повтаря аргументите на правителството. Първо – “прокурорът е орган на правосъдието, от друга

<sup>58</sup> Стенографски дневници на XIV ОНС, II РС, 1208, 1221, 1235, 3235, 3240, 3246, 3249.

<sup>59</sup> Обн., ДВ, бр. 226 от 2 януари 1926 г.

<sup>60</sup> В. “Съдийски вестник”, № 14 от 20 март 1926 г., 1–2; № 17 и 18 от 20 май 1927 г., с. 7; в. “Демократически съговор”, № 734 от 30 март 1926 г., с. 2; ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 5, л. 2.

<sup>61</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 5, л. 50; в. “Съдийски вестник”, № 17 и 18 от 20 май 1927 г., 2–3, 5–6.

<sup>62</sup> Реферати и резолюции на Третия събор на българските правници, 131, 180–181.

<sup>63</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 5, л. 19; в. “Съдийски вестник”, № 17 и 18 от 20 май 1927 г., 14–15.

страна, той е представител на централната публична власт”. Второ – “прокурорската несменяемост не е прокарана в много по-напреднали от нас държави”. Трето – “имаме специални обективни условия на нашия обществен и политически живот, които дават основание да се смята, че е преждевременно да се прокара прокурорската несменяемост у нас”. Като отбелязва, че е привърженик на несменяемостта на прокурорите, за първи път той признава публично, че предвид посочените аргументи и факти не се е опитал да я прокара, защото не намира “назрели благоприятни условия”<sup>64</sup>. Така поема отговорността за бездействието на правителството върху себе си и не дава никаква перспектива за решаването на проблема.

Многобройните и неизпълнени обещания принуждават УС да се откаже от официалните срещи с представители на изпълнителната и на законодателната власт, за да ги “убеждава в това, в което те отдавна са убедени”. Той счита, че условията са променени, а свършеното до момента – напълно достатъчно, и определя използвания дотогава подход на активен и постоянен натиск като “вече неуместен и неполезен за съдийското достойнство”<sup>65</sup>. Предвид това ръководството на съюза премества центъра на усилията си към пълно осветляване на общественото мнение чрез публикации в съюзния вестник и в останалата преса.

На срещата си с УС (12 юни) новият министър на правосъдието д-р Кънчо Миланов изразява лична позиция, че несменяемостта трябва да започва от деня на назначаването на титулярна длъжност, но счита, че в конкретната ситуация е неудобно да се внесе подобно предложение за изменение на ЗУС. Въпреки че споделя съображенията на УС относно несменяемостта на прокурорите, той отново застъпва тезата, че вътрешното положение на страната “още не е напълно успокоено” и не позволява решаването на този въпрос.<sup>66</sup>

Без съмнение желанието на Демократическия съговор да запази контрол върху прокуратурата, както и политическият интерес са в основата на отказа му да въведе обещаната несменяемост на прокурорите. Макар и не открито афиширан, сериозен мотив за това е декларираната позиция от СБС, че на “съдилищата предстои да установят силата на закона и да внесат окончателно успокоение в обществото”, а смяната на времената и на властта “не трябва ни най-малко да влияят на съдийската длъжност”, тъй като съдията принадлежи изцяло на обществото и служи единствено на неговите интереси.<sup>67</sup> Тя е потвърдена и след потушаването на Септемврийското въстание. След атентата в църквата “Св. Неделя” СБС издига “високо глас на протест” и призовава всички към “вразумяване”, към осъзнаване на истината, че “сами тласкаме България в пропастта”. С болка, мъдрост и прозорливост апелира: “...нека всички, които милеят за нея, се помирим и си дадем дружно ръцете, за да я спасим. Всички да извикаме: стига проливаме кърви, стига разорения. Нека строим вместо да разрушаваме, нека строим в мир и ред”<sup>68</sup>.

Въпреки неуспеха СБС продължава борбата за несменяемост на прокурорите и по време на управлението на Народния блок. На своите срещи с министрите на правосъдието Димитър Върбенков (29 юни 1931 – 31 декември 1933 г.)<sup>69</sup> и Юрдан Качаков (19 януари 1933 – 19 май 1934 г.)<sup>70</sup> УС поставя аргументирано и остро този нетърпящ повече отлагане въпрос. Той намира място и в резолюциите на XIII<sup>71</sup>, XIV<sup>72</sup> и XV<sup>73</sup> редовно общо годишно събрание на организацията. Въпреки личната подкрепа и на двамата министри проблемът отново не намира законодателно решение. В работния проект за нов ЗУС е предвиден текст, според който прокурорите стават несменяеми след 12 г. съдийска или прокурорска служба. На

<sup>64</sup> Адвокатски преглед, № 9 от 1 януари 1929, с. 115; в. “Съдийски вестник”, № 19–20 от 20 юни 1929 г., с. 14.

<sup>65</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 8, л. 31–32; в. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1930 г., 146–147.

<sup>66</sup> В. “Съдийски вестник”, № 10 от 25 юни 1930 г., с. 145.

<sup>67</sup> **Генадиев, М.** Промяната и съдиите. – В. “Съдийски вестник”, № 20 от 20 юни 1923 г., 1–2.

<sup>68</sup> В. “Съдийски вестник”, № 17 от 5 май 1925 г., 1–2.

<sup>69</sup> Пак там, № 1 от 25 септември 1931 г., с. 1.

<sup>70</sup> Пак там, № 7 от 25 март 1933 г., с. 97; № 9 от 25 май 1933 г., с. 125, 126.

<sup>71</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1 а. е. 13, л. 40–41; а. е. 14 л. 1–2; в. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1932 г., с. 148.

<sup>72</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 15, л. 56; в. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1933 г., с. 135.

<sup>73</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 16, л. 2, 37–40; в. “Съдийски вестник”, № 8, април 1934 г., 129, 134–135.

посоченото изискване отговарят повечето окръжни прокурори и всички от АС, ВКС и ВАС. Управителният съвет с основание оценява предложението като първа стъпка към установяване на прокурорската несменяемост. В резолюцията на XV конгрес, от една страна, се отбелязва, че съдийството “посреща с живо одобрение” прокараното начало в законопроекта относно несменяемостта на прокурорите, а от друга – се подчертава неговата надежда, че “това начало ще бъде разширено, като засегне всички прокурори, еднакво с съдиите”. Правителството на Народния съговор също не въвежда несменяемостта на прокурорите.

След преврата от 19 май 1934 г. кабинетът на Кимон Георгиев приема Наредба-закон за устройството на съдилищата<sup>74</sup>, с която се формира нова система от съдебни учреждения, съобразена с административно-териториалното деление на държавата. Това са околийските, областните, апелативните съдилища и ВКС. Наредбата закон поставя началото на прокурорската несменяемост, като обявява за несменяеми прокурорите при ВКС. Несменяемите съдии и прокурори са такива до навършване на 60-годишна възраст. Едновременно с това чрез намаляването на броя на съдилищата и съкращаването и преместването на съдии се посяга върху съдийската несменяемост, което предизвиква силен смут в общността. Сдружението на българските съдии оценява решението като първа стъпка, като начало, което трябва да се изведе до успешен край. От този момент нататък то насочва усилията си за бързо разпространение на несменяемостта върху всички прокурори. Сдружението стига до извода, че съдебната реформа като цяло е “несполучлива”, защото е засегнала духа и достойнството на съдиите и е довела до силно “разстройство на правосъдния живот”<sup>75</sup>. Оценката му е обективна и определя целите и посоката на бъдещата му работа.

От тези позиции УС настоява пред министър Ангел Карагъзов (21 април 1935 – 23 ноември 1935 г.) за премахване на недостатъците и слабостите на наредбата закон и за довеждане докрай на несменяемостта на прокурорите. Надеждите му за успешно решаване на проблемите са оправдани, защото той е бивш председател на ВКС и е добре запознат с исканията на организацията.

С приетата Наредба-закон за изменение и допълнение на Наредбата-закон за устройството на съдилищата се запазват съществуващите съдебни учреждения. Член 137 провъзгласява за несменяеми “главния прокурор, прокурорите на отделения при Върховния касационен съд, прокурорите и техните заместници при апелативните съдилища”. Отново е пренебрегнато искането на СБС и на адвокатската гилдия несменяемостта да обхване и прокурорите и техните заместници при областните съдилища. По изключение наредбата дава право на съдиите и прокурорите от ВКС и заемащите приравнени на тях длъжности да стават сменяеми след навършване на 65-годишна възраст.<sup>76</sup> Оценявайки промените година по-късно, УС констатира, че реформата от м. август 1935 г. е създала “условия за едно по-добро правосъдие”<sup>77</sup>. Едновременно с това XVI редовно общо събрание (30 и 31 май 1936 г.) отново се обявява несменяемостта да се разпростре върху всички лица от прокурорския надзор, а уволнението по бюджетни причини да се изключи “изрично” за несменяемите съдии.<sup>78</sup>

Във връзка с продължаващите съкращения сдружението настоява: “Да се издаде особен закон, какъвто предвиждат чл. 16 и чл. 43 от закона за устройството на съдилищата, по силата на който съкращенията на съдебните места и лица да не става с бюджета. Ако такива се признаят за необходими, те да стават с този особен закон, предвиден в чл. чл. 16 и 43. При съкращения да се взимат своевременно мерки, за да не бъдат засегнати несменяеми съдии и прокурори. Уволнените по съкращение на длъжността да се възстановяват в същата такава и равна ней, ако в течение на една година се открие място, без да има нужда от особено

<sup>74</sup> Обн., Притурка към “Държавен вестник”, № 182 от 12 ноември 1934 г.

<sup>75</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 18, л. 51; а. е. 19, л. 16; в. “Съдийски вестник”, № 10, ноември 1936 г., с. 222.

<sup>76</sup> Обн., ДВ, бр. 183 от 16 август 1935 г.

<sup>77</sup> В. “Съдийски вестник”, № 10, юни 1936 г., с. 222.

<sup>78</sup> Пак там, № 6, февруари 1936 г., 121–123; № 8, април 1936 г., 122–123.

представление”. Предлага още несменяемите съдии “да могат да обжалват акта за уволнение, преместване или понижение”. Справедливо и точно Н. Икономов нарича практиката да се съкращават съдии и прокурори чрез бюджета “изобретение”, защото чрез него всяка година по същество се суспендира несменяемостта.<sup>79</sup>

Най-важното решение, което взема събранието, е искането “да се издигне съдийската несменяемост в конституционно начало”<sup>80</sup>. То е, от една страна, обобщение на изминатия дълъг път, а от друга – израз на желанието да се гарантира постигнатият успех.

Съвсем неочаквано въпросът за несменяемостта на магистратите заема централно място по време на обсъждането на проекторезолюцията на XVII редовно общо събрание (30 април и 1 май 1938 г.). Делегатите отхвърлят предложението на д-р Константин Партов несменяемостта “да засяга не само лицата от прокурорския надзор при областните съдилища, а и заместниците околийски съдии още от първия ден на тяхната служба”<sup>81</sup>. Те се обосновават със същия аргумент, който в продължение на години използват противниците на несменяемостта и управляващите, а именно: възможността през 3 г. срок да се проверяват качествата на младите съдии. Този факт, сам по себе си показателен и трудно обясним, принуждава М. Габровски да заяви: “По-добре ще е да не отбелязваме в протокола, че в едно съдийско събрание са се намерили съдии, които да са против съдийската несменяемост”<sup>82</sup>.

Въпреки усилията на сдружението по време на непартийните правителства въпросът за несменяемостта на прокурорите и техните заместници при областните съдилища остава нерешен. Основните причини са нежеланието на управляващите и честата смяна на министрите на правосъдието. За близо три години са назначени четирима титуляри на ведомството.

Независимо от умората и разочарованието организираното съдийство продължава борбата. В резолюцията на XVIII общо редовно събрание на СБС (1 и 2 ноември 1940 г.) се настоява отново “съдийската несменяемост, като една необходима предпоставка за независимостта на съдебната власт, да се разшири и спрямо лицата от прокурорския надзор при областните съдилища”<sup>83</sup>.

На 7 декември 1940 г. УС представя на министър Васил Митаков (23 октомври 1939 – 11 април 1942 г.) документите и резолюцията на събранието. Разговорът е концентриран основно върху предстоящите изменения на ЗУС.<sup>84</sup> В становището на ръководството на сдружението “Новият проект за изменение на закона за устройството на съдилищата” за пореден път се издига искането да се даде несменяемост за прокурорите и техните заместници при областните съдилища с надеждата, че “сегашното просветено правителство и камара” няма да имат отрицателно становище по него.<sup>85</sup> Измененията в ЗУС са приети на 21 януари 1941 г.<sup>86</sup> Разочарованието от действията и поведението на министър Митаков е огромно, защото не включва в законопроекта несменяемостта на прокурорите, а като член на УС и редактор на в. “Съдийски вестник” винаги е отстоявал позицията на съюза. Пет години по-рано той публикува специална статия под заглавие “Несменяемостта на съдиите като конституционен принцип”, в която заявява, че съдиите и прокурорите трябва “да са несменяеми от датата на назначаването им на титулярна съдийска или прокурорска длъжност”, а пределната възраст за всички да бъде 65 г. и по изключение за председателя на ВКС – 70 години.<sup>87</sup> На него принадлежат думите, че издигнатите от правителството на Андрей Ляпчев доводи против въвеждането на несменяемостта на прокурорите са или

<sup>79</sup> Пак там, № 6, февруари 1936, с. 121.

<sup>80</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 19, л. 85–86; а. е. 18, л. 15–16; в. “Съдийски вестник”, № 10, юни 1936 г., с. 217.

<sup>81</sup> В. “Съдийски вестник”, № 9, май 1938 г., с. 205.

<sup>82</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 22, л. 63–66; в. “Съдийски вестник”, № 9, май 1938 г., 205–206.

<sup>83</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 24, л. 50–51, 109; в. “Съдийски вестник”, № 3, ноември 1940 г., с., 68.

<sup>84</sup> В. “Съдийски вестник”, № 4, декември, 1940 г., с. 103.

<sup>85</sup> ЦДА, ф. 1335, оп. 1, а. е. 93, л. 61–69; в. “Съдийски вестник”, № 4, декември 1940 г., 86–90.

<sup>86</sup> Обн., ДВ, бр. 21 от 29 януари 1941 г.

<sup>87</sup> Митаков, В. Несменяемостта на съдиите като конституционен принцип. – Правна мисъл, 1936, № 9, 652–653.

“въобще несъстоятелни, или, до колкото почиват на съображения от временен и практичен характер, отдавна са изгубили своето значение”<sup>88</sup>.

След В. Митаков за министър на правосъдието в правителството на проф. Богдан Филев е назначен друг член на УС – д-р Константин Партов (11 април 1942 – 1 юни 1944 г.). По негова инициатива и ръководство е разработен нов ЗУС, който среща подкрепата и одобрението на сдружението. За първи път от 1880 г. броят и седалищата на околийските, областните и апелативните съдилища се определя чрез самия закон в специална таблица към чл. 3. Така се гарантира по-голяма сигурност на съдебните места и лица и се премахва влиянието на страничните фактори при утвърждаването на околийските съдилища, което дотогава става чрез държавния бюджет. С най-голяма тежест и значение е завършването на процеса на въвеждане на несменяемост на прокурорите, продължил близо 8 години. Според изменението на ал. 1 на чл. 137: “Всички съдии и прокурори, които са прослужили най-малко три години на редовна съдийска или прокурорска длъжност стават несменяеми”. Съдиите и прокурорите при Върховния касационен съд и приравнените към тях се уволняват след навършване на 65-годишна възраст, а останалите – след навършване на 60 години. Запазва се списъкът от престъпления, приет със закона от 1926 г., за извършването на които несменяемият съдия може да бъде уволнен.<sup>89</sup>

Така след 44 г. упоритата и последователна борба на СБС се увенчава с успех.

Не по-малко трудна и продължителна е и борбата на съюза/сдружението в защита на материалните и професионалните интереси на магистратите. Със закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство от 1912 г.<sup>90</sup> съдиите и прокурорите получават полагащото им се престижно място в обществото. Заплатата на председателя на ВКС се нарежда непосредствено до тази на министрите. След световната война всички управляващи издигат този факт като аргумент и оправдание на своята политика на увеличаване на заплатите на останалите държавни служители и замразяване по същество на възнагражденията на магистратите, независимо от галопиращата инфлация. Наред с това се предприемат законодателни инициативи за включването на щата на съдебното ведомство като част от общия щат на държавните служители.

Първите стъпки в това отношение прави коалиционното правителство, ръководено от Ал. Стамболийски. Приетият през октомври 1919 г. нов щат “не отговаря не само на нуждите на съдиите”, на условията за тяхното назначаване и повишаване, но “не е съобразен и със ЗУС”.<sup>91</sup> С него съществуващото дотогава съотношение между заплатите на съдиите и тези на държавните чиновници от другите ведомства се променя драстично в полза на последните. По този повод първото общо годишно събрание на съюза одобрява специална резолюция, в която предупреждава за масовото напускане на съдийската служба и за влошаване на качеството на правораздаване. От 1918 г. до първата половина на 1920 г. съдебната система е напусната от 166 съдии от общо 496 (33,5 %), уволнени са 99 съдии (19,9 %), а остават незаети 36 места, повечето в окръжните съдилища.<sup>92</sup>

Съюзът обосновава и разглежда подобряването на материалното положение на съдиите и самостоятелния щат като едно от средствата за издигане на равнището на правосъдното дело в страната.<sup>93</sup>

В създалата се трудна за правосъдието ситуация БЗНС приема Закон за изменения и допълнения на Закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство. Целта му е да се задържат действащите съдии в системата и да се запазят качеството и престижът на правораздаването. Мотивите към законопроекта са безпрецедентни по своята критичност и

<sup>88</sup> В. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1930 г., с. 168.

<sup>89</sup> Обн., ДВ, бр. 72 от 1 април 1943 г.

<sup>90</sup> Обн., ДВ, бр. 82 от 12 април 1912 г.

<sup>91</sup> Вж. Щатът за съдебното ведомство. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 6–7 от 5 февруари 1920 г., 6–8; Бележки по щата. – Пак там, № 8 от 20 февруари 1920 г., 4–5.

<sup>92</sup> Галчов, Н. Съдийските промени. – В. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 14 от 20 май 1920 г., 3–4.

<sup>93</sup> Пак там, № 12 от 20 април 1920 г. с. 5.

обективност.<sup>94</sup> Със закона се осигурява достойно възнаграждение на магистратите въз основа на утвърдения специален щат и се възстановява съотношението между съдийските заплати и тези на останалите държавни служители отпреди 1919 година.<sup>95</sup>

Действието му е твърде кратко, защото със Закона за държавните служители той е отменен и съдиите отново са поставени в общия щат на държавните служители. Това решение е ярък израз на непоследователната политика на земеделското правителство. В отговор на действията на управляващите на 1 юни 1922 г. съюзът създава фонд по взаимопомощта на съдиите, чиято цел е: 1) да дава помощ на пострадали по служба и като членове на организацията съдии; 2) да отпуска помощ при болест на съюзни членове и 3) да отпуска заеми без лихва.<sup>96</sup> С този акт се поставя началото на социалната дейност на съюза. Своеобразен връх в това отношение е изграждането на почивната станция в Банкя, която отваря врати на 16 юни 1935 г.<sup>97</sup> Тя разполага с 26 мебелирани стаи с 50 легла за възрастни и 11 за деца, с добре уреден стол и цветна градина.

Правителствата на Демократическия сговор продължават политиката на БЗНС, като едновременно с това я обогатяват от гледна точка на нейното съдържание и форми. Чрез конкретни постановления и годишните бюджети те увеличават с много по-големи проценти заплатите на държавните служители в сравнение с тези на съдиите. В специално изложение до министъра на правосъдието (21 март 1924 г.) УС ясно и категорично заявява, че въпросът за възнаграждението на съдиите е “въпрос за правосъдието, а не за личните им интереси”. Ръководството на съюза поставя остро въпроса за различните добавки, получавани от служителите от отделните министерства, които правителството мълчаливо пренебрегва и не отчита. То настоява още да се запази установеното отпреди войната съотношение между заплатите на съдиите и държавните чиновници.<sup>98</sup>

Правителството на Андрей Ляпчев не одобрява разработения под ръководството на министър Цвятко Бобошевски законопроект за изменение и допълнение на Закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство от 1921 г. и последующите му изменения. В мотивите към него са включени основните аргументи, съдържащи се в изявлението на УС на СБС.<sup>99</sup> По този начин Демократическият сговор открива втори фронт на противопоставяне със съдийството, наред с невъвеждането на несменяемостта на прокурорите.

В отговор на действията на правителството УС предприема една нестандартна и неочаквана стъпка – взема решение за среща с министър-председателя Андрей Ляпчев. В състава на делегацията влизат: първият председател на ВКС Васил Маринов, председателят на ВАС Филип Филчев, председателят на отделение при ВАС Никола Чехларов (председател на УС на СБС), членът на ВКС Никола Георгиев (подпредседател на УС на СБС), председателят на Софийския апелативен съд Христо Георгиев, председателят на Софийския окръжен съд Илия Александров, председателят на Върховната сметна палата Михаил Генадиев. Срещата се провежда на 6 ноември. Тя е първа по рода си и безпрецедентна по своя характер и цели. Председателят на ВКС призовава управляващите да се вслушат внимателно в гласа на съдийството, “глас (...) на добре разбраните върховни държавни интереси – запазване здравината на правосъдния орган, авторитета и достойнството на българския съдия, за да се запази здрава и държавата”.

Гласът на съдиите остава нечул. Министър-председателят потвърждава решението на правителството всички държавни служители да получат 10 % увеличение на заплатите от 1 октомври 1926 година. Дава дума да поиска и отмяна на удръжките за строителство на

<sup>94</sup> Мотиви към законопроекта за изменение и допълнение на закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство. – Стенографски дневници на XIX ОНС, I РС, кн. II. С.: ДП, 1922, 1411–1413; в. “Известия на Съюза на българските съдии”, № 6–7 от 5 февруари 1920 г., 6–8; № 13 от 5 март 1921 г., 5–7.

<sup>95</sup> Обн., ДВ, бр. 270 от 3 март 1921 г., № 293 от 31 март 1921 г.

<sup>96</sup> В. “Съдийски вестник”, № 19 от 5 юни 1922 г., с. 4, 6; № 21 (извънреден) от 10 юли 1922 г., с. 7.

<sup>97</sup> Пак там, № 10, юни 1935 г., 161–163, 170–171.

<sup>98</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 76, л. 146, а. е. 78, л. 136–143.

<sup>99</sup> Пак там, а. е. 78, л. 135.

железници.<sup>100</sup> И в тази неравна битка с правителството съдийството е безспорен морален победител.

След срещата позицията на съюза остава твърда и последователна: 1) премахване на различните добавки и създаване на общ фонд с цел справедливо разпределение на допълнителните средства между всички държавни служители, 2) запазване на съотношението на заплатите от 1912 година.

Непропорционалното нарастване на заплатите на съдиите и на държавните служители през годините<sup>101</sup> дава основание на IX общо годишно събрание (19 април 1928 г.) да предупреди управляващите, че “българското правосъдие се намира на една критична точка” и е заплашено от тежка “морална катастрофа”, която поради мястото на съдебната система “няма да закъсне да повлече след себе си и всички други обществени и държавни подпори”.<sup>102</sup>

В началото на март 1929 г. нова делегация на УС в състав: Св. Велчев – председател на УС, Н. П. Георгиев – подпредседател на УС, д-р К. Партов – секретар-касиер на УС, Ангел Карагъзов – пръв председател на ВКС, Филип Филчев – пръв председател на ВАС, Минко Габровски – председател на отделение във ВКС, Христо Георгиев – председател на Софийския АС, Илия Чайлев – председател на Софийския ОС, Яким Тумпаров – подпредседател на Софийския ОС, и М. Димитров – мирови съдия, с участието и на председателите и подпредседателите на УС на СБА, на Висшия адвокатски съвет и на Софийската адвокатска колегия провежда срещи последователно с министъра на правосъдието д-р Тодор Кулев, с министър-председателя Андрей Ляпчев, с председателя на парламентарната бюджетна комисия проф. Г. Данаилов и с председателя на XXII ОНС проф. Александър Цанков. Съобразявайки се с финансовото състояние на държавата, ръководството на съюза настоява за увеличение на brutните заплати с 20 % с ясното съзнание, че това е далеч от необходимото.<sup>103</sup>

В хода на работата по бюджета за 1929–1930 г. Министерството на финансите осигурява една сума от около 17 млн. лв. и предлага увеличението на заплатите на съдиите да бъде 10 %, а на съдебните служители 15 %. То е прието от бюджетната комисия и одобрено на първо и второ четене от НС при гласуване на бюджета на Министерството на правосъдието. Независимо от това по време на третото четене на закона със специален текст предвиденото увеличение се обвързва с реализирането на икономии в бюджета, които да се разпределят с решение на МС между съдиите, професорското тяло в СУ и свещениците.<sup>104</sup> УС анализира решението на НС и стига до извода, че то “унизява съдебната власт и обижда нейните носители”.<sup>105</sup>

В последната година от управлението на Демократическия сговор СБС се изправя пред нови предизвикателства, породени от икономическата криза и политиката на правителството. Във връзка с подготовката на новия бюджет УС настоява за изходна база на заплатите във ведомството да се вземе 1912 г. вместо 1911 г., както предлагат от другите ведомства. Той обвързва въпроса за повишаване на заплатите на съдиите в единство със запазването на статута на съдебната власт като предпоставка и условие за добро и бързо правосъдие.

При обсъждането на проектобюджета депутатите отхвърлят искането на съюза да се запази съотношението между заплатите на съдиите и останалите държавни служители от времето преди войните, но одобряват предложението постъпленията от различните фондове и параграфи да се обединят и разпределят между всички ведомства. Министерството на финансите не изпълнява това решение. То отчита факта, че подобна стъпка ще предизвика сериозно недоволство сред преобладаващата част от държавните служители, и се съобразява

<sup>100</sup> В. “Съдийски вестник”, № 5 и 6 от 20 ноември 1926 г., 1–3.

<sup>101</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 7, 6–7.

<sup>102</sup> В. “Съдийски вестник”, № 16 и 17 от 5 май 1928 г., с. 7.

<sup>103</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 64, л. 183, 213; в. “Съдийски вестник”, № 13–14 от 20 март 1930 г., с. 1.

<sup>104</sup> Обн., ДВ, бр. 27 от 1 май 1929 г.

<sup>105</sup> В. “Съдийски вестник”, № 17–18 от 20 май 1929 г., 13–14.

с мнението на повечето ведомства, които не са заинтересовани от обединяването на фондовете.

Вместо да доведе до някакво повишение на заплатите на съдиите, новият бюджет “засяга самото положение на носителите на съдебната власт в служебната йерархия”. Много служби, които дотогава се намират под съдийската, се поставят над нея. Заплатите на съдиите се оказват по-малки от тези на длъжностни лица от другите ведомства, заемащи далеч по-второстепенни места в държавната организация. За това допринася и нееднаквият размер на добавките към заплатата за т.нар. шестлетия (за прослужени години). Докато в много ведомства тя достига до 450 лв., в съдебното е 250 лева.<sup>106</sup>

По време на управлението на Народния блок, в условията на задълбочаващата се стопанска и финансова криза СБС възприема линията на умерени и конкретни действия в защита на тежкото материално положение на съдиите. Управителният съвет стига до извода, че поради икономическите трудности, пред които е изправена страната, този въпрос е изгубил “голяма част от своята острота”, и настоява за подобряване на жизнения стандарт на съдиите “в кръга на възможното”.<sup>107</sup> Ръководен от тези съображения, УС не възразява против утвърденото намаление на заплатите на държавните служители.<sup>108</sup> Той го приема като една “крайна мярка”, но се противопоставя на “шаблонното и механическо” общо процентно намаляване на заплатите и настоява мнението на съдийството да се вземе предвид при изработването на новия бюджет. Едновременно с това поставя и въпроса “да се намери способ за колкото се може по-навременното” плащане на заплатите.<sup>109</sup> Позицията и поведението на УС срещат разбиране и подкрепа от мнозинството от делегатите на XIV (22–23 април 1933 г.)<sup>110</sup> и на XV (15 и 16 април 1934 г.) общо годишно събрание на съюза, но някои от тях открито определят действията му за недостатъчни и го обвиняват в мекушавост и примиренчество, в неоправдано задоволяване с декларациите и обещанията на управляващите.<sup>111</sup>

УС протестира остро и срещу посегателството върху фонд “Съдебни сгради” и включването му в общия бюджет на държавата<sup>112</sup>, което поставя пред провал изпълнението на строителната програма на фонда. За първи път в резолюцията, приета на XIV редовно общо годишно събрание, няма текст относно материалното положение на магистратите, но е включен нов раздел IV – “За фонда постройка на “съдебни сгради”. Съюзът счита за “крайно вредно осуетяването строежа на съдебните сгради чрез вземане на средствата на специалния за това фонд” и призовава управляващите за в бъдеще парите от фонда да се употребяват “само за предназначението им”. В резолюцията е записано и искането да се възстанови сумата от 1 млн. лв., взета по постановление на МС от образувания с частни средства на съдиите фонд “Правна книжнина” при Министерството на правосъдието.<sup>113</sup>

След май 1934 г. УС не предприема никакви стъпки за подобряване на материалното положение на съдиите. Известно повишаване на заплатите, особено на съдиите от долните инстанции, е направено с бюджета от 1935 година. Запазва се разликата в добавките към заплатата за 6 прослужени години между съдиите (от 140 до 250 лв.) и офицерите и учителите (до 450 лв.). Констатацията: “Съдийските заплати все още са малки и не стигат за

<sup>106</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 10, л. 39–40; в. “Съдийски вестник”, № 8 от 10 май 1931 г., с. 114, 117–118, 122.

<sup>107</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп., 1 а. е. 11, л. 15–16, 39–40, а. е. 12, л. 1; в. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1932 г., с. 133, 140, 145.

<sup>108</sup> В края на м. ноември 1931 г. влиза в сила Законът за временни удържки върху заплатите на държавните служители, на служителите при изборните и обществените учреждения, а също и върху пенсиите за изслужено време през 1931/1932 г. (обн., ДВ, бр. 194 от 27 ноември 1931 г.).

<sup>109</sup> В. “Съдийски вестник”, № 2 от 25 октомври 1931 г., с. 17.

<sup>110</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп., 1 а. е. 12, л. 1; а. е. 13, л. 40; а. е. 14 л. 2; в. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1932 г., 133–134, 148.

<sup>111</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 16, л. 18–29; в. “Съдийски вестник”, № 7 от 25 март 1933 г., с. 97; № 8, април 1934 г., 124–126.

<sup>112</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 16, л. 67; в. “Съдийски вестник”, № 7 от 25 март 1933 г., с. 97; № 8, април 1934 г., 119–120, 124, 134.

<sup>113</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 15, л. 56; в. “Съдийски вестник”, № 9 от 25 май 1933 г., 127, 136.



едно сносно преживяване, което да отговаря на положението на съдията”, не е нова.<sup>114</sup> Тя показва отношението на различните управляващи към проблема и има силата и значението на морален упрек към тях.

В резолюцията на XVII редовно общо събрание (30 април – 1 май 1938 г.) е включен един общ текст – управителният съвет “да направи всичко възможно за подобрене материалното положение на съдиите, прокурорите и съдебните служители”<sup>115</sup>.

СБС настоява пред министър Никола Йотов (14 ноември 1938 – 23 октомври 1939 г.) и пред министър Митаков възнаграждението на съдиите за шест прослужени години да бъде приравнено с това на учителите. Въпреки обещанията е постигнато само минимално повишение от 50 лв., което при това не обхваща всички съдии.<sup>116</sup> Получената придобивка има по-скоро морална стойност, доказваща, че управляващите признават необходимостта от увеличаване на заплатите на съдиите, без да правят нещо повече.

Предвид характера и важността на съдийската длъжност XVIII общо годишно редовно събрание издига искането “да се състави отделен щат за заплатите на съдиите, на базата на съществуващото преди войната съотношение между техните заплати и тези на другите държавни служители, както това бе установено с закона за заплатите на длъжностните лица по съдебното ведомство от 1912 г.”. Текстът възпроизвежда изцяло позицията на сдружението, формулирана в официалното становище на УС до междуведомствената комисия, натоварена да изработи общ щат на държавните служители. В специалния раздел на резолюцията – II. По материалния стабилитет, е записано също: “Да се увеличат заплатите на допълнителните членове, допълнителните зам. прокурори, съдиите-изпълнители, нотариусите и съдебните служители”. С отделни решения се задължава УС да направи необходимото “за уреждане въпроса за пътуване с намаление по БДЖ на съдиите и прокурорите и извън службата”, както и “за създаване условия за всестранна и научна подготовка на съдиите и прокурорите, като се изпращат на специализация в чужбина”.<sup>117</sup>

Наред с неконструктивната политика на правителствата, основната причина за неуспеха на съюза в борбата му за подобряване на материалното положение на съдиите, служителите и съдебните кандидати и за гарантиране на служебния стабилитет на магистратите е и липсата на подкрепа от обществените среди и от професионалните организации на държавните служители. Единственият реален резултат от дейността на УС е пълното и всестранно информиране на обществото по въпроса за заплатите на магистратите и на държавните служители. За съжаление, това не води до промяна на негативните му нагласи и то продължава да бъде безразлично към проблемите на правораздаването.

От гледна точка на нейния размах и значение борбата на СБС за удовлетворяване на икономическите искания на съдиите може да се сравни с борбата за независимост на съдебната власт и за несменяемост на магистратите. Взети в единство, те са тясно свързани и подчинени на основната цел на съюза – подобряване на качеството на правораздаването.

В богатата история на СБС особено място заема единодействието със Съюза на българските адвокати. Плод на взаимното им сътрудничество са Домът на българските правници, проведенният трети събор на правниците, общите заседания и събрания, съвместните срещи с представителите на властта. Това е безценно дело на двете общности, което трябва да намери своето продължение днес.

От първата половина на 30-те години СБС развива и многостранна международна дейност. Той установява плодотворни връзки със сродни съюзи и организации на Балканите

<sup>114</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 19, л. 21, а. е. 18, л. 54; в. “Съдийски вестник”, № 10, юни 1936 г., с. 224.

<sup>115</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 21, л. 2; а. е. 22, л. 36–37, 43, 54, 59; в. “Съдийски вестник”, № 9, май 1938 г., с. 186, 198–200, 203–204.

<sup>116</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 23, л. 19; в. “Съдийски вестник”, № 3, ноември 1940, г., с. 59.

<sup>117</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 24, л. 87–89, 99–100, 110–111; в. “Съдийски вестник”, № 3, ноември 1940 г., с. 50, 75, 77.

и в Европа. Съюзът е сред участниците в първия събор на правниците от славянските страни и в събора на съдиите от славянските държави (8–11 септември 1933 г. в Братислава).<sup>118</sup>

По стечение на обстоятелствата СБС не успява да отбележи нито един свой юбилей. Това задължение историята оставя на днешните български правници като естествени следовници и продължители на неговите цели и традиции.

---

<sup>118</sup> ЦДА, ф. 537 К, оп. 1, а. е. 98, л. 58, 71; в. “Съдийски вестник”, № 3, ноември 1933 г., 45–48; **Георгиев, Н. П.** Събора на правниците в Братислава. – В. “Съдийски вестник” № 1 от 1934 г., с. 1.